

UAB

Universitat Autònoma de Barcelona

Facultat de dret

TREBALL DE FINAL DE GRAU

LA RESPONSABILITAT PENAL DE LES PERSONES JURÍDIQUES

Aina Gallardo Illa
NIU: 1603975

Grau en Dret
Curs: 2023-2024
Tutor: Albert Castellanos

*Al meu tutor Albert Castellanos, pel seu suport, coneixement i seguiment exhaustiu
durant tot el procés.*

A la meva mare per ser el pilar fonamental que m'ha recolzat sempre.

El meu avi per transmetre'm la seva passió pel dret.

A les meves amigues de la universitat, sense elles tot hagués estat més difícil.

RESUM:

L'anàlisi principal en el que es fonamentarà aquest treball és en poder veure com les persones jurídiques poden arribar a incórrer en la comissió de delictes i, per tant, ser responsables penalment de les seves actuacions il·lícites.

Aquesta àrea del dret ha guanyat importància els darrers anys a conseqüència de l'augment de delictes comesos per organitzacions creant una necessitat per a introduir mecanismes per a poder responsabilitzar a les persones jurídiques dels delictes que poden arribar a cometre. Ho trobem recollit en el nostre ordenament jurídic, a la Llei Orgànica 5/2010 del 22 de juny per la que es modifica la Llei Orgànica del 10/1995 del 23 de novembre del Codi Penal, en concret, al seu article 31 bis.

Una vegada s'hagi analitzat aquests aspectes veurem quins són els requisits per a poder arribar a la imputació penal de les persones jurídiques, quins són realment els delictes en el que es poden veure penalment involucrades i com determinar, si es dóna el cas, els atenuants i agreujants que poguessin ser aplicables per a tals actuacions.

ABSTRACT:

The main analysis on which this work will be based is to be able to see how legal persons can incur the commission of crimes and, therefore, be criminally responsible for their illicit actions.

This area of law has gained importance in recent years as a result of the increase in crimes committed by organizations, creating a need to introduce mechanisms to hold legal persons responsible for the crimes they may commit. We find it included in our criminal legal system in Organic Law 5/2010, of June 22, which modifies the organic law of 10/1995, of November 23, of the Penal Code.

Once these aspects have been analyzed, we will see what are the requirements to be able to reach the criminal charge of legal persons, what are really the crimes in which they can be criminally involved and how to determine, if necessary, the mitigating and aggravating factors for such actions.

ABREVIATURES:

CP	Codi Penal
FGE	Fiscalia General de l'Estat.
FD	Fonament de Dret
FJ	Fonament Jurídic
LECrim	Llei d'Enjudiciament Criminal
LSC	Llei de Societats de Capital
LO	Llei Orgànica
OJ	Ordenament Jurídic
PF	Persona Física
PJ	Persona Jurídica
RPPJ	Responsabilitat Penal de les Persones Jurídiques.
SS	Següents
STS	Sentencia del Tribunal Suprem
TS	Tribunal Suprem

ÍNDIX:

1. INTRODUCCIÓ:	6
2. EVOLUCIÓ HISTÒRICA:	8
2.1 Concepte jurídic-penal de la persona jurídica:	8
2.2 Antecedents legislatius:	9
2.3 Reforma la Llei Orgànica 5/2010 del 22 de juny, per el que es modifica la Llei Orgànica 10/1995, del 23 de novembre del Codi Penal:	10
3. IMPUTACIÓ PENAL DE LES PERSONES JURÍDIQUES:	12
3.1 Models d'exigència de responsabilitat penal de les persones jurídiques:	12
3.1.1 Responsabilitat per transferència:	13
3.1.2 Responsabilitat autònoma:	14
3.2 Relació entre la conducta de la persona física i la persona jurídica:	15
3.3 Requisits per a la imputació penal de les persones jurídiques:	15
3.3.1 Delictes susceptibles de comissió per a persones jurídiques:	16
i) El delicte de estafa:	18
3.3.2 Persones jurídiques imputables i inimputables:	19
4. IMPUTACIÓ SUBJECTIVA DE LES PERSONES JURÍDIQUES:	22
4.1 El dol i la culpa:	22
4.2 Impudència:	24
4.3 Elements subjectius del tipus:	24
5. PENES APLICABLES:	26
5.1 Penes aplicables a la persona jurídica:	27
5.1.1 Pena de multa:	27
5.1.2 Pena de dissolució de la persona jurídica:	28
5.1.3 Pena de suspensió de les activitats de la persona jurídica:	29
5.2 Circumstàncies modificatives:	30
5.3 Extinció de la responsabilitat penal de la persona jurídica:	32
6. CONCLUSIONS:	32
7. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES:	35

1. INTRODUCCIÓ:

La responsabilitat penal de las persones jurídiques ha provocat moltes controvèrsies doctrinals sobre certs aspectes, tant per la seva configuració legal, la seva naturalesa jurídica com fins i tot la seva pròpia raó de ser, les quals dificulten una aplicació uniforme i més precisa del sistema que integra aquesta responsabilitat penal, arribant a posar en perill l'aplicació a les persones jurídiques dels principis irrenunciabls que informen el dret penal, la qual cosa ha suposat que la pràctica judicial, encara pateixi de l'especial rigor que requereix el tractament de qualsevol qüestió que es desenvolupi en aquest àmbit.

Al llarg de la història el Codi Penal Español ha mantingut la seva postura en el que es denomina com “*societas delinquere non potest*”, el qual impossibilitava poder aplicar les categories penals que s'havien fixat per a les persones físiques a les persones jurídiques, fet que va influir en que els ordenaments jurídics de l'Europa continental tardessin tant en procedir al reconeixement de la responsabilitat penal de les persones jurídiques.

La Llei Orgànica 5/2010, de 22 de juny va introduir a l'ordenament jurídic espanyol la responsabilitat penal de les persones jurídiques primordialment establerta en l'article 31 bis del Codi Penal , però la Llei Orgànica 1/2015, de 30 de març, el va reformar d'una manera parcial i va modificar l'article 66 bis i va introduir els articles 31 *ter*, 31 *quater* i 31 *quinqüies*.

El treball esta estructurat en quatre grans punts, pesant primer per una explicació història on profunditzaré en vers el concepte jurídic-penal de la persona jurídica així com els antecedents legislatius i la Reforma la Llei Orgànica 5/2010 del 22 de juny, per el que es va modificar la Llei Orgànica 10/1995, del 23 de novembre del Codi Penal. El tercer epígraf relatiu el segon gran punt d'investigació, i per mi el que seria el nucli del treball, es centrarà a la imputació penal de les persones jurídiques analitzant els models d'exigència de RPPJ així com la relació entre la conducta de la PF i la PJ i els requisits per a la imputació penal de les persones jurídiques. Seguidament s'analitzarà la imputació subjectiva de la persona jurídica i finalitzaré el treball amb l'estudi de quines son les penes que es poden aplicar a una PJ.

Per tant, un dels principals objectius d'aquest treball es poder veure i estudiar la finalitat i el resultat de la reforma de l'article 31 bis del Codi Penal, com ha evolucionat en la doctrina i en la jurisprudència, l'anàlisi d'aquestes organitzacions, si poden o no incórrer en responsabilitat penal, i de ser així, si aquestes tenen capacitat per delinquir, quins son els seus requisits per a imputar-les i a conseqüència com poden ser castigades penalment.

2. EVOLUCIÓ HISTÒRICA:

2.1 Concepte jurídic-penal de la persona jurídica:

El Codi Penal no conté una definició de la persona jurídica penalment responsable. Sino que cal entendre com a persona jurídica aquella organització a la qual el dret privat reconeix com a tal, no obstant això, la noció de persona jurídica no es uniforme en les diferents branques del dret, tot i que comparteixin alguns elements comuns. Els requisits per exigir responsabilitat a un ens jurídic varien segons l'àmbit d'aplicació, ja bé si es mercantil, civil, laboral o penal.

La personalitat en dret, no és una dada biològica, sinó l'aptitud per a ser subjecte de drets i obligacions, que el propi legislador reconeix tant a la persona física com a la persona jurídica. Aquest reconeixement dona existència a l'entitat com a subjecte de drets i obligacions, de manera que mentre no compleixi les formalitats legals no adquireix una personalitat pròpia¹. Per tant la persona jurídica s'entendrà com totes les organitzacions de una o varies persones físiques a las que l'ordenament jurídic atribueix una personalitat jurídica. Així doncs, l'existència i la creació de les persones jurídiques així com la seva capacitat jurídica veurem que venen supeditades pel compliment dels requisits que l'OJ estableix en cada cas².

L'article 35.1 del Codi Civil reconeix personalitat jurídica a les corporacions, fundacions i associacions³. L'article 116 del Codi de Comerç⁴ reconeix, en el seu àmbit, la personalitat jurídica a les companyies mercantils. Ara bé, els requisits que s'exigeixen

¹ LACRUZ BERDEJO, J.L.: "Elementos de Derecho Civil I", 2010, ibíd., p 267; LÓPEZ SÁNCHEZ, M.A.: "La sociedad. Contrato y persona jurídica" en JIMÉNEZ SÁNCHEZ, G.J. i DÍAZ MORENO, A. (coords.): Derecho Mercantil. Las sociedades mercantiles", vol. 3, 15ª ed., Madrid, Marcial Pons, 2013, p. 57

² Sentència del Tribunal Constitucional 50/2011, de 14 d'abril de 2011(FJ nº4).

³Article 35.1 del Codi Civil: *"Són persones jurídiques:Les corporacions, associacions i fundacions d'interès públic reconegudes per la ley.su personalitat comença des de l'instant mateix en què, conformement a dret, haguessin quedat vàlidament constituïdes"*.

⁴Article 116 del Codi de comerç: *"El contracte de companyia, pel qual dues o més persones s'obliguen a posar en fons comú béns, indústria o alguna d'aquestes coses, per a obtenir lucre, serà mercantil, qualsevol que fos la seva classe, sempre que s'hagi constituït conformement a les disposicions d'aquest Codi. Una vegada constituïda la companyia mercantil, tindrà personalitat jurídica en tots els seus actes i contractes"*.

per a la vàlida constitució d'una societat varien segons es tracti d'una societat civil o mercantil, depenent en cada cas de la seva forma jurídica.

Les Directives i Decisions Marc es remeten, quan es refereixen a la responsabilitat penal (o administrativa) de les persones jurídiques, a la legislació dels Estats membres per a determinar quins ens són persones jurídiques. Així, l'article 2 d) de la Directiva 2008/99/CE, de 19 de novembre, relativa a la protecció del medi ambient mitjançant el Dret Penal, la defineix com «*tota persona jurídica conforme al Dret intern aplicable, a excepció dels Estats o organismes públics que actuïn en l'exercici de la potestat de l'Estat i de les organitzacions internacionals públiques*». La definició exclou als Estats i a les institucions de naturalesa pública o que es trobin en l'exercici de funcions públiques.

2.2 Antecedents legislatius:

A l'Europa continental en l'edat contemporània sorgeix el principi *societas delinquere non potest*⁵ per part del penalista alemany Franz von Liszt⁶ afirmava que una persona jurídica no té la capacitat per cometre delictes per falta de voluntat es a dir per falta de l'element subjectiu del tipus penal. Per tant entenia a les persones jurídiques com a ens sense consciència ni voluntat els quals no disposaven de capacitat d'acció i omissió, trencant amb el principi de culpabilitat i de responsabilitat de les penes que impedeixen retreure's a la persona jurídica la comissió del fet antijuridicitat i la possibilitat, per tant, d'interposar una pena. Aquest principi radica d'especial importància en aquells països amb ordenaments jurídics de l'Europa continental ja que va influir en que tardés a procedir amb el reconeixement la responsabilitat penal de les persones jurídiques.

A partir de la Llei Orgànica 10/1995, de 23 de novembre, del Codi Penal es dona la primera aproximació a l'ordenament jurídic espanyol a través del article 129 del Codi Penal de la responsabilitat penal de la persona jurídica en el que s'anomena com "conseqüències accessòries" i es comença a responsabilitzar a la persona jurídica com a les persones físiques i més endavant en la exposició de motius a la Llei Orgànica

⁵ Locució llatina que significa "la societat no pot delinquir"

⁶ En el seu manual *Das Deutsche Reichsstrafrecht* publicat el 1881. WOLFGANG FRISCH, Albert. Franz von Liszt, *Obra e influencia*. InDret 2/2017.

15/2003, de 25 de novembre, per la que es modifica la Llei Orgànica 10/1995 del Codi Penal condemnant a la persona jurídica a una pena de multa quan es condemna al administrador de la societat, entre d'altres. Però ja serà a través de la reforma del Codi Penal a través de la Llei Orgànica 5/2010 del 22 de juny on s'introduirà la regulació completa de la responsabilitat penal de la persona jurídica, en la que es reflectirà a la part general del Codi Penal en el seu article 31 bis, així com a la seva part especial a on s'establirà en cada un dels tipus en els que el subjecte actiu pot ser una persona jurídica.

2.3 Reforma la Llei Orgànica 5/2010 del 22 de juny, per el que es modifica la Llei Orgànica 10/1995, del 23 de novembre del Codi Penal:

La Llei Orgànica 5/2010, de 22 de juny, per la qual es modifica la Llei Orgànica 10/1995, de 23 de novembre, del Codi Penal, reconeix a les persones jurídiques com a subjectes imputables en el dret penal a Espanya, responsabilitat que únicament es podia declarar en aquells supòsits on expressament es prevegi en el propi text legal. La Llei Orgànica 5/2010, va establir una doble via per a fixar la responsabilitat de les persones jurídiques, per un costat trobàvem la imputació d'aquells delictes comesos en el seu nom o pel seu compte, i en el seu profit, per les persones que tenen poder de representació en aquestes corporacions fent que la responsabilitat penal de la persona jurídica pugui arribar a declarar-se amb independència que es pugui o no individualitzar la responsabilitat penal de la persona física, o bé per l'altre costat quan aquesta actuació es fa a través de l'actuació de la persona física que compromet a la persona jurídica amb la seva actuació delictiva, fet que més endavant es desenvoluparà de manera més clara.

Dins d'aquesta llei trobem que estava composta per diversos pilars normatius, les penes previstes per a les persones jurídiques es trobaven recollides el article 33.7 del, avui en dia no vigent⁷, Codi Penal la determinació d'aquestes penes es trobava recollida a l'article 66 bis, en el mateix cos legal es preveia unes regles especials per a l'extinció de la responsabilitat de les entitats en cas de dissolució, absorció, fusió o escissió⁸. Però el pilar central que interessa fer una especial menció era en quan a les prescripcions que delimitaven en quines circumstàncies i amb quines condicions s'atribuïa la responsabilitat penal i com s'havia de sancionar a les persones jurídiques per aquells

⁷ Es fa referència a la Llei Orgànica 10/1995, del 23 de novembre, del Codi Penal, text derogat.

⁸ Concretament en l'article 130.2 del antic Codi Penal, text derogat.

delictes que incorrien les persones físiques que es trobava en l'antic article 31 bis, el qual es tindrà en compte al llarg de tot el treball degut a ser el precepte que obria les portes a la responsabilitat penal de les persones jurídiques.

Centrant-nos doncs en l'article 31 bis, es va establir que la persona jurídica podria ser responsable *“dels delictes comesos en nom o per compte d'aquestes, i en el seu profit, pels seus representants legals i administradors de fet o de dret”*⁹; mentre que, d'altra banda, i com a una altre possibilitat, també es determinava que podrien ser *“responsabilitzades per els delictes comesos, en l'exercici d'activitats socials i per compte i en profit d'aquestes, pels qui, estant sotmesos a l'autoritat de les persones físiques esmentades en el paràgraf anterior, han pogut realitzar els fets per no haver-se exercit sobre ells el degut control ateses les concretes circumstàncies del cas”*¹⁰. A partir de la reforma del codi penal el principi que s'ha mencionat *societas delinquere non potest* passa a convertir-se en *societas delinquere potest*.

⁹ Article 31 bis del CP punt 1 apartat a: *“De los delitos cometidos en nombre o por cuenta de las mismas, y en su beneficio directo o indirecto, por sus representantes legales o por aquellos que actuando individualmente o como integrantes de un órgano de la persona jurídica, están autorizados para tomar decisiones en nombre de la persona jurídica u ostentan facultades de organización y control dentro de la misma.”*

¹⁰ Article 31 bis del CP punt 1 apartat b: *“De los delitos cometidos, en el ejercicio de actividades sociales y por cuenta y en beneficio directo o indirecto de las mismas, por quienes, estando sometidos a la autoridad de las personas físicas mencionadas en el párrafo anterior, han podido realizar los hechos por haberse incumplido gravemente por aquéllos los deberes de supervisión, vigilancia y control de su actividad atendidas las concretas circunstancias del caso.”*

3. IMPUTACIÓ PENAL DE LES PERSONES JURÍDIQUES:

3.1 Models d'exigència de responsabilitat penal de les persones jurídiques:

L'article 31 bis estableix dos títols d'imputació per a la RPPJ, el primer el trobem regulat a l'article 31.1 bis del CP en el seu primer paràgraf integrat per la comissió de delictes en nom o per compte de la persona jurídica i a més i en tot cas en el seu profit, per part dels representants legals i els administradors de fet o de dret d'aquesta. El segon, que el trobem en el paràgraf segon de l'art. 31. 2 bis. del CP, radica en l'absència del degut control dels actes realitzats per compte i en profit de les persones jurídiques.

Ens trobem que el CP incorpora la exigència de dos característica típiques per a la imputació de RPPJ, en quan a la comissió de delictes en nom de la persona jurídica o bé per compte de la mateixa a més la realització dels delictes han de ser comesos amb el fi de treure profit de la persona jurídica. Per tant contempla la prevenció per a qui actua en nom de la persona ajudant-se de l'estatus o de la situació d'actuar per ella fent així com si fos la pròpia persona jurídica i, per tant simular ser ell qui actua.

Aquell qui realitza la activitat en el seu propi nom o bé per compte aliè, però en profit de la persona jurídica no pot ser qualsevol, sinó un subjecte qualificat. En el mateix article veiem que exigeix que la conducta sigui realitzada pels qui són representants legals o administradors de fet o de dret de l'entitat. La representació legal requereix titularitat del mandat de la persona col·lectiva, per a actuar en el seu nom, atorgat a favor d'un subjecte individual.¹¹

Tot i així, la diversa naturalesa de les persones físiques i les persones jurídiques pot arribar a determinar la naturalesa de l'existència d'actes jurídics que per el fet de ser incompatibles amb la respectiva naturalesa jurídica, no puguin arribar a ser realitzats per aquests subjectes de Dret. Però moltes vegades *no es necessari una equiparació entre*

¹¹ POLAINO NAVARRETE, Miquel, REQUEJO CONDE, Carmen, MONGE FERNÁNDEZ, Antonia. *Novedades legislativas en la Reforma del Código Penal por Ley Orgánica 7/2012*. Crónica Jurídica Hispalense 2013.

*persones físiques i jurídiques*¹² ja que la diferent naturalesa d'aquests subjectes pot determinar que existeixin situacions en les quals només pugui trobar-se un d'ells.

Principalment la Circular 1/2016, del 22 de gener, que ens parla sobre la responsabilitat penal de las persones jurídiques conforme a la reforma del Codi Penal que es efectuada per la Lli Orgànica 1/2015, esmenta la existència de dos models de exigibilitat de la RPPJ;

3.1.1 Responsabilitat per transferència:

El primer model per a sustentar la responsabilitat penal de la persona jurídica és la responsabilitat penal de la persona jurídica que actua a través d'una persona física, sent com a requisit per que aquest model sigui antes coma tal l'existència de connexitat entre la PJ i la PF.

Per tant, aquest model atribueix la responsabilitat penal a la persona jurídica, que es dona quan un directiu o el representant legal d'una entitat comet un delictes i aquest es transfereix a la persona jurídica sempre sent aquesta actuació provinguda des de el si de l'empresa i en benefici de la mateixa. Aquesta es la responsabilitat anomenada per transferència, indirecta, derivada, vicarial o per representació. El propi precepte legal va optar, posteriorment de la reforma del 2010, per un sistema de imputació societària que es basa en el model de transferència de responsabilitat¹³. S'ha de destacar que per a la imputació del delictes que ens transfereix a la persona jurídica no serà necessari que la persona física sigui identificada ja que l'únic requisit, en aquest sentit, es que es consti que algú reconeix la qualitat de representant, administrador o empleat de la societat que ha realitzat al injust.

Aquest model d'atribució es basa en la pròpia responsabilitat objectiva de la persona jurídica, sent així incompatible amb una imputació penal que es regeix per el principi de culpabilitat pel fet propi. El representant de la persona jurídica ha d'actuar com a tal o com a persona individual, però el que no és possible és que hagi actuat en tots dos rols

¹² Sentència del Tribunal Constitucional 23/1989, de 2 de Febrer de 1989. (FJ nº3)

¹³ DÍEZ RIPOLLÉS, José Luis. *La responsabilidad penal de las personas jurídicas, regulación española*. Revista para el análisis del Derecho, 2012.

al mateix temps, es a dir que el representant o bé respon per el seu fet o bé respon la persona jurídica pel fet del seu representant, però no els dos alhora¹⁴.

Si afirmem que la persona jurídica no respon per transferència de la persona física, estaríem dient que el nucli de la responsabilitat la trobem en la pròpia persona jurídica, el propi TS va dictar una sentència¹⁵ en la que afirmava que el legislador optava per una sistema vicarial però aquesta va haver de ser corregida a través d'un auto¹⁶ el qual afirmava que tant la PF com la PJ responien per la seva pròpia responsabilitat en termes de pròpiament defensen els articles 28 i 31 bis del CP.

3.1.2 Responsabilitat autònoma:

El segon model es centra en la pròpia conducta de la persona jurídica que exigeix una conducta delictiva de la persona física que ha comès en aquell delictes gràcies a la seva posició o bé per les seves funcions i coneixements que té com a persona jurídica. Es tracta de la responsabilitat directa o autònoma de la persona jurídica. Per tant a partir d'aquest model es pressuposa que un directiu, administrador o treballador hagi dut a terme un fet delictiu per compte i en profit de la societat, per el que s'exigeix un injust propi de la persona jurídica per a poder responsabilitzar-la. Aquest injust propi de la persona jurídica pot identificar-se amb un fet delictiu societari, un defecte d'organització concret o bé una cultura corporativa defectuosa o una reacció defectuosa enfront del fet delictiu realitzat per la persona física.

Com a punt de referència d'aquest model, cal citar que es basa en la culpabilitat de la persona jurídica a la seva organització. Aquesta culpabilitat radicarà essencialment en una manca o deficiència organitzativa de la pròpia persona jurídica en la seva estructura de control.

¹⁴ GÜNTHER, Jakobs. “¿Punibilidad de las personas jurídicas?” pàgina 59, Revista de Estudios de la Justicia, 2012

¹⁵ Sentència del Tribunal Superior 516/2016, de 13 de juny de 2016.

¹⁶ Interlocutòria de declaració del 28 de juny de 2016.

3.2 Relació entre la conducta de la persona física i la persona jurídica:

Quan un administrador o representant legal, o fins i tot un treballador d'una persona jurídica es fonamentalment imputat per algun dels delictes per les que poden incórrer en responsabilitat penal les persones jurídiques ja fa que existeixi, almenys d'una forma indirecta, la sospita de que els fets poden derivar responsabilitat criminal de la persona jurídica¹⁷.

El procediment que va dirigit només contra una persona jurídica tot i que es reconegui que el fet ha estat causat per una persona física es pot arribar a donar per l'extinció de la responsabilitat penal de la persona física o bé que el delicte sigui inimputable pesant doncs a ser imputada la persona jurídica¹⁸. Tot i així s'ha de seguir el que es menciona al article 31 bis 2 del CP que ens diu que perquè la persona jurídica sigui responsable penalment s'ha de donar la comissió del delicte per determinades persones físiques i que per a procedir a la seva imputació caldrà sospitar o atribuir més o menys amb fonament la comissió, a aquestes concretes persones físiques, d'algun delicte d'aquells susceptibles de generar responsabilitat de les persones jurídiques.

3.3 Requisits per a la imputació penal de les persones jurídiques:

Els requisits per a la imputació de la RPPJ els trobem recollits a l'article 31 bis del CP, en el que ens marca que les persones jurídiques només seran responsables d'aquells delictes que regula i assenyala el propi CP. El propi article mencionat exigeix com a pressupost bàsic per a poder responsabilitzar penalment a una persona jurídica d'un delicte, a partir de la reforma del la LO 1/2015, que sigui comès en *benefici directe o indirecte* de una persona jurídica.

El terme de en "*benefici*" es defineix como *qualsevol classe de avantatge, inclús de simple expectativa o referida a aspectes com ara la millora de posició respecte d'altres competidors, etc., profitosa per al lucre o per a la mera subsistència de la persona*

¹⁷ VIADA LOPEZ PUIGCERVER, Carlos, *Lecciones de derecho procesal penal*. Alpes, Madrid, 2019.

¹⁸ LÓPEZ YAGÜES, Verónica. *La condición de imputado en el proceso penal español*. La ley, 2011.

*jurídica*¹⁹. Es a dir, el que es vol mencionar radica en el benefici com aquella actuació que exerceix la persona física que ja de manera directa o indirecte es dirigeixi en treure'n profit la pròpia entitat com a requisit per a que es produeixi aquest benefici. Per tant obligarà als propis tribunals que es trobin amb aquestes situacions en poder valorar la existència de la relació entre el delictes que es comet i la obtenció d'aquest benefici directe o indirecte.

La responsabilitat de la persona jurídica és independent de la responsabilitat de la persona física que realitza el fet de referència o de connexió, i es exigible encara que la persona física no hagi sigut individualitzada o no hagi sigut possible dirigir el procediment contra ella²⁰. Tot i així, s'ha de tenir en compte aquelles circumstàncies que atribueixen la responsabilitat penal a la persona jurídica pel fet de connexió entre la responsabilitat penal de la persona física i la de la persona jurídica partint del pressupost de que per a que una persona jurídica pugui respondre penalment una persona física ha d'haver comès el delictes amb anterioritat.²¹

3.3.1 Delictes susceptibles de comissió per a persones jurídiques:

La regulació espanyola ha optat pel principi d'excepcionalitat de la responsabilitat penal de les persones jurídiques, ja que aquesta només és possible exigir-la en aquelles figures delictives que la tinguin expressament prevista. Per tant hem de tenir en compte que el CP conte un sistema de *numerus clausus*²² per el que una PJ pot ser responsable penalment, per tant, ens trobem amb una llista tancada en el que el legislador preveu quins són els potencials delictes en el que una persona jurídica pot incórrer i quins no. En concret, per ordre d'aparició en el Llibre II del CP, els delictes són:

¹⁹ STS 613/2016, Sala de lo Penal, Sección 1ª, núm.154/2016, de 29 de febrero. (FJ nº13)

²⁰ Article 31.1 ter del CP: “*La responsabilidad penal de las personas jurídicas será exigible siempre que se constate la comisión de un delito que haya tenido que cometerse por quien ostente los cargos o funciones aludidas en el artículo anterior; aun cuando la concreta persona física responsable no haya sido individualizada o no haya sido posible dirigir el procedimiento contra ella. Cuando como consecuencia de los mismos hechos se impusiere a ambas la pena de multa, los jueces o tribunales modularán las respectivas cuantías, de modo que la suma resultante no sea desproporcionada en relación con la gravedad de aquéllos.*”

²¹ PALMA HERRERA, J.M. y AGUILERA GORDILLO, R, *Compliances y Responsabilidad Penal Corporativa*, Thomson Reuters Aranzadi, Navarra, 2017.

²² Locució llatina que es refereix a la limitació del número de places establertes per un organisme o institució. La seva traducció literal es “número tancat”.

Tràfic il·legal dels òrgans humans	Article 156 bis 7. del CP
Delictes contra la integritat moral	Article 173.1 paràgraf 5é del CP
Tracta d'esser humans	Article 177 bis 7 del CP
Delictes de assetjament sexual	Article 184.5 del CP
Prostitució/ explotació sexual / corrupció de menors	Article 189 ter del CP
Descobriment i revelació de secrets i aplanament informàtic	Article 197 <i>quinquies</i> del CP
Estafa pròpies i impròpies	Article 251 bis del CP
Frustració de l'execució	Article 258 ter del CP
Insolvències punibles	Article 261 bis del CP
Danys informàtics	Article 264 <i>quater</i>
Contra la propietat intel·lectual i industrial, el mercat i els consumidors	Article 288 del CP
Blanqueig de capitals	Article 302.2 del CP
Finançament il·legal dels partits polítics	Article 304 bis. 5 del CP
Contra la Hisenda Pública i la Seguretat Social	Article 310 bis del CP
Delictes contra els drets dels ciutadans estrangers	Article 318 bis 5 del CP
Delictes sobre la ordenació del territori i terrorisme, urbanització, construcció, edificacions no autoritzables.	Article 319.4 del CP
Delictes contra els recursos naturals i medi ambient	Article 328 del CP
Delictes contra els animals	Article 340 <i>quater</i> del CP

Contra delictes relatius a l'energia nuclear i a les radiacions ionitzants	Article 343.3 del CP
Contra delictes de risc provocada per explosius i altres agents	Article 348.3 del CP
Contra delictes de la salut pública	Article 366 del CP
Contra delictes de la salut pública pel que fa al tràfic de drogues	Article 369 bis del CP
Quan incorrin en delictes de falsificació de moneda i efectes timbrats	Articles 386.5 del CP
Quan incorrin en delictes de falsificació de targeta de crèdit i dèbit i xecs de viatge	Article 399 bis 1 del CP
Delicte de suborn	Article 427 bis del CP
Delicte de tràfic d'influències	Article 430 del CP
Delictes de malversació	Article 435.5 del CP
Delictes comesos en ocasió de l'exercici dels drets fonamentals i de les llibertats públiques garantidores de la Constitució	Article 510 bis del CP
Delictes de terrorisme	Article 580 del CP

Fora del CP també ens trobem amb els delictes de contraban recollit al article 2.6 de la LO 6/2011 per la que es modifica la LO 12/1995, de repressió del Contraban, en la que es recull que las PJ també seran responsables d'aquest delicte sempre i quan es compleixin els pressupostos que es descriuen en el article 31 bis del CP.

i) El delicte de estafa:

L'estafa com a delicte d'engany o d'instrumentalització constitueix, junt amb el delicte de deslleialtat, es configuren com una de les maneres essencials de la delinqüència

patrimonial. Allò que la caracteritza és per l'engany com a mitjà de instrumentalització d'una decisió aliena sobre el patrimoni²³.

La comissió del delictes d'estafa per part d'una persona jurídica va fer esdevenir la primera sentència al Tribunal Suprem en la qual es veia vinculada una persona jurídica, aquesta sentència revoca una condemna d'estafa dictada per l'Audiència de Madrid²⁴, per ser més concrets, es tractava d'una estafa classificada com el tipus bàsic de l'article 248 del CP. En el fonament de dret nº2 secció b) ens diu que *l'estafa presenta una estructura típica i que la seva concurrència no pot mai donar-se per suposada. No tot engany és idoni per a integrar el tipus previst en el art.248 del CP*. Tot i que es dona la absolució de la persona física aquesta no comporta l'absolució de la persona jurídica sempre i quan el delictes no sigui imputable a una persona jurídica, ja que per el contrari si es condemna a una persona física la persona jurídica anirà enrere i també serà condemnada.

Quan el delictes d'estafa no l'executa l'empresari o professional que enganya a l'altre i l'indueix a realitzar un acte de disposició patrimonial al seu favor, si no que s'aprofita de les seves avantatges que li son proporcionades per el seu càrrec per aprofitar-se d'una situació o persona estem davant d'una estafa agradava i aquesta no te perquè sempre anar encaixada amb l'agreujant que queda contemplat en l'article 250 1.6 del CP.²⁵

3.3.2 Persones jurídiques imputables i inimputables:

Hem de recordar que el fet de que una persona jurídica pugui cometre delictes fa que dins del procés penal puguin ser tractades com a subjectes passius sense necessitat d'un procediment legislatiu exprés, es defineix, per tant a la persona jurídica com aquella persona física o jurídica depenent a qui se li atribueixi fonamentalment la comissió del delictes²⁶ i en aquest cas l'article 31 bis del CP imputa la responsabilitat penal a les

²³ CHOCLÁN MONTALVO, José Antonio *El delito de estafa*, Editorial Bosch, Barcelona, 2009.

²⁴ Sentència del Tribunal Suprem 3813/2015 (Sala de lo Penal secció 1) de 2 de setembre de 2015.

²⁵ Sentència del Tribunal Suprem 966/2016 (Sala de lo Penal secció 1) de 16 de març de 2016. (FD N°4 b)

²⁶ RAMOS MÉNDEZ, Francisco. *Enjuiciamiento criminal: décima lectura constitucional*, Atelier, Barcelona, 2010.

persones jurídiques reconeixent per tant que la persona imputada pot ser una entitat col·lectiva.

Abans de l'entrada en vigor del estatut processal de la persona jurídica que es va introduir per mitjà de la Llei 27/2011 del 10 d'octubre de mesures d'agilització processal per la que es modificava la LECrim, segons doncs el article 119 d'aquest precepte legal estableix que “ *quan d'acord amb el que es disposa en l'article 118 d'aquesta llei, hagi de procedir-se a la imputació d'una persona jurídica, es practicarà amb aquesta la compareixença prevista en l'article 775* ” La remissió a l'article 118 ens mostra que la condició d'imputat va dirigida contra “qualsevol actuació processal de la qual resulti la imputació d'un delictes”. Així doncs, seguint l'article 775 de la LECrim implica que quan s'imputi a una persona jurídica determinada d'haver participat en un delictes dels quals es pot responsabilitzar als ens col·lectius, serà necessari procedir a la seva imputació judicial a través d'una compareixença.

Per l'altre costat l'article 31 *quinquies* 1 del CP recull un llistat de persones jurídiques que queden excloses de responsabilitat penal;

- a) L'Estat i les administracions públiques territorials i les administracions institucionals²⁷.
- b) Els organismes reguladors²⁸ en concret, les intervenen en el sector econòmic.
- c) Les agències, o ens amb personificació jurídica pública i patrimoni propis que es regeixen pel seu estatut i supletòriament pel règim de les entitats de Dret públic que els sigui aplicable, que s'adscriuen als diferents ministeris o conselleries.
- d) Les Organitzacions internacionals de dret públic
- e) Administracions corporatives²⁹ i administracions independents³⁰.

²⁷ Conforme a l'article 2.2 de la Llei 40/2015, d'1 d'octubre, de Règim Jurídic del Sector públic, són administració institucional les universitats públiques i els organismes públics, entitats de Dret públic i entitats de dret privat vinculades a les Administracions Públiques.

²⁸ Article 109 de la Llei 40/2015: “*Son autoridades administrativas independientes de ámbito estatal las entidades de derecho público que, vinculadas a la Administración General del Estado y con personalidad jurídica propia, tienen atribuidas funciones de regulación o supervisión de carácter externo sobre sectores económicos o actividades determinadas, por requerir su desempeño de independencia funcional o una especial autonomía respecto de la Administración General del Estado, lo que deberá determinarse en una norma con rango de Ley.*”

²⁹ Agrupacions de particulars a las que se lis atribueix la gestió de fins públics a la vegada que persegueixen l'interès privat dels seus membres.

³⁰ Ens públics amb autonomia garantitzada de la Constitució o en normes específiques.

El Tribunal Suprem ha interpretat que la responsabilitat de la persona jurídica exigeix que aquesta tingui una certa complexitat organitzativa, que no es donaria en el cas de les societats unipersonals i aquelles altres que, sense ser-ho formalment, estan de fet controlades per una única persona. Per tant ens trobaríem que en aquests casos les societats serien inimputables, i ni tan sols caldria apreciar la culpabilitat que derivaria de l'incompliment d'uns deures de supervisió i control³¹, per tant quan ens trobem en aquests supòsits entra en joc una garantia fonamental *es produeix un bis in idem*³² si qui pateix les dues penes és materialment el mateix individu, encara que formalment siguin dos subjectes jurídics diferenciats³³.

³¹ Sentència del Tribunal Suprem 4116/2022 (Sala de lo Penal sección 1) d'11 de noviembre de 2022. (FD n°4)

³² Principi que exclou que puguin imposar-se dues sancions a una persona pels mateixos fets i basant-se en els mateixos fonaments. Opera quan es donen les «tres identitats» (mateixes persones, fets i fonaments). Proscriu la imposició de dues sancions penals, dues sancions administratives i, en certa manera que ha desenvolupat la jurisprudència, una sanció penal i una altra administrativa.

³³ Sentència del Tribunal Suprem 3236/2022 (Sala de lo Penal sección 1) del 27 de juliol de 2022. (FJ n°8)

4. IMPUTACIÓ SUBJECTIVA DE LES PERSONES JURÍDIQUES:

Els delictes econòmic-empresarials són fonamentalment, delictes dolosos. Això es perquè molt bona part dels fets delictius que es preveuen per a les PJ són comesos amb la pretensió d'obtenir algun tipus d'avantatge econòmic i per mitjans fraudulents o conductes de simulació que es molt difícil que vagin de la ma amb la realització d'actes imprudents. Tot i així, en el marc de moltes activitats empresarials. Les definicions generals de dol i imprudència són aplicables als delictes econòmics- empresarials sense que hi hagi la necessitat de que es donin conceptes específics o diferents per aquest sector.³⁴

L'article 31 del CP no pot interpretar-se com una simple regla objectiva d'atribució de responsabilitat, ja que *l'autoria requereix la verificació de la conducta penalment típica i el que es mes important, verificar la imputació objectiva i subjectiva. Els criteris d'atribució de responsabilitat individual serveixen per delimitar l'àmbit d'atribució personal d'una conducta que es objectiva i subjectivament imputable, i per tant no poden de ninguna manera substituir aquests criteris d'imputació*³⁵.

4.1 El dol i la culpa:

Dins de la imputació subjectiva ens trobem amb el dol i la culpa. En totes dues formes d'imputació subjectiva a l'agent se li atribueix un nivell de coneixement que li permet anticipar la conducta infractora de la norma i, per tant, evitar-la³⁶. Un sector minoritari de la doctrina penal sosté que el delicte hauria de ser imputat subjectivament a les persones jurídiques sempre a títol de culpa, ja que així la seva responsabilitat penal es basaria en la infracció del deure col·lectiu de vigilar que no es cometin delictes en el desenvolupament de les seves activitats ³⁷, però per l'altre costat, el sector més

³⁴ SÁNCHEZ-VERA, Javier. Cuestiones abiertas en los delitos de las personas jurídicas, 2016.

³⁵ Sentència del Tribunal Suprem 607/2010 (Sala de lo Civil secció 1) del 7 d'octubre de 2010. (FD nº2)

³⁶ GARCÍA AMADO, Juan Antonio. "El obediente, el enemigo, el derecho penal y Jakobs". Nuevo Foro Penal, nº69 Gener de 2006.

³⁷ GALÁN MUÑOZ, Alfonso. *La responsabilidad penal de la persona jurídica tras la reforma de la LO 5/2010: entre la hétero y la autorresponsabilidad*, Revista de estudios de la justicia nº 11, 2011.

majoritari de la doctrina afirma que a les persones jurídiques se'ls i pot imputar subjectivament tant el dol com la culpa servint com a criteri per a distingir-les segons el grau de coneixement del imputat. Per tant si ens trobem que la informació imputada a la persona jurídica permet que els seus òrgans de decisió s'adonin de la realització d'una activitat delictiva que no ha de ser continuada, el que hi haurà és dol, però si la informació imputada només fa possible advertir una incidència delictiva que únicament requereix de mesures de cura, la inobservança d'aquestes mesures farà que s'atribueixi a títol de culpa³⁸.

Dins del dol trobem diferents modalitats, en primer lloc el dol directe de primer grau, que és el que sol predominar en aquests casos en els que es veuen implicades PJ, i en segon lloc trobem el dolo eventual que està previst aquells supòsits en el que la comissió dolosa del tipus delictiu requereix la representació de determinades circumstàncies preexistents la concurrència del qual en el moment de la realització típica ha estat prevista com a possible, però no segura, per l'autor.

El Tribunal Suprem ha sostingut en alguna sentència en algun cas on s'han trobat que una empresa que no pesava per un bon moment econòmic i es compromet a una sèrie de compromisos econòmics que sap no pot solventar. En aquests casos s'aplicava la modalitat de delictes d'estafa a títol dolós, ja que aquesta empresa havia rebut quantitats de diners de diferents clients amb els que s'havia compromès a una sèrie d'objectius els quals no va poder fer front.³⁹ Un supòsit similar en el que el dol no només es va satisfer com un dol directe de primer grau si no a més com un dol eventual ja que l'acusat no tenia ni en ment satisfer l'objectiu per el que havia estat contractat.⁴⁰

4.2 Impudència:

La responsabilitat de la persona jurídica ens mostra que la immensa majoria de comportaments solen ser exclusivament dolosos però per exemple els delictes contra la

³⁸ ZÚÑIGA RODRÍGUEZ, Laura. *Bases para un modelo de imputación de responsabilidad penal a las personas jurídicas*, Aranzadi, Pamplona, 2019.

³⁹ Sentència del Tribunal Suprem 435/2010 (Sala Segona de lo Penal) de 3 de Maig de 2010.

⁴⁰ Sentència del Tribunal Suprem 862/2014 (Sala Segona de lo Penal) de 2 de Gener de 2015.

salut pública⁴¹ preveuen la modalitat imprudent però a partir del article 366 del CP veure, que la responsabilitat de la persona jurídica no s'estén a ella. Tan sols quatre grups de conductes imprudents poden generar la penalitat a la PJ, les insolvències punibles, els delictes contra els recursos naturals i el medi ambient, el delictes de blanqueig de capitals i els delictes de finançament del terrorisme⁴². També s'ha de tenir en compte la imprudència professional que es dona quan el subjecte al realitzar l'acció típica es troba en el compliment de les seves activitats professionals⁴³.

Paral·lel al dol eventual ens trobem amb el terme de la ignorància deliberada que es qui sense voler saber allò que pot ha de saber, esta assumint i acceptant totes les conseqüències del acte il·lícit en que voluntàriament participa⁴⁴. Per tant s'ha de provar que qualsevol persones situada en el lloc de l'autor hauria advertit el risc creat i la seva eficàcia per a lesionar el bé jurídic-penal.

4.3 Elements subjectius del tipus:

Molts dels delictes en els que pot incórrer una PJ exigeixen, a més del dol, determinats elements subjectius del tipus com en el delictes d'estafa o en el delictes societari d'acords abusius en els que el CP exigeix ànim de lucre o bé en el delictes contra la propietat industrial en el que es necessari que el subjecte *actui amb fins industrials o comercials*⁴⁵.

Molts dels elements subjectius exigibles del tipus queden molt relacionats amb el propi dol de qui realitza l'acte fraudulent tenint constància de les circumstàncies en les que es troba, ja que amb molts d'ells no deixen de ser exigències de idoneïtat objectiva del fet⁴⁶

⁴¹ Article 359 i ss del CP.

⁴² Circular 1/2016, de 22 de enero, sobre la responsabilidad penal de las personas jurídicas conforme a la reforma del Código Penal efectuada por Ley Orgánica 1/2015.

⁴³ Sentència del Tribunal Suprem 537/2005 (Sala Segona de lo Penal) del 25 d'Abril de 2005.

⁴⁴ Sentència del Tribunal Suprem 126/2007 (Sala Segona de lo Penal) del 5 de Febrer de 2007.

⁴⁵ Article 273.1 del CP: "*Será castigado con la pena de prisión de seis meses a dos años y multa de 12 a 24 meses el que, con fines industriales o comerciales, sin consentimiento del titular de una patente o modelo de utilidad y con conocimiento de su registro, fabrique, importe, posea, utilice, ofrezca o introduzca en el comercio objetos amparados por tales derechos.*"

⁴⁶ La idoneïtat objectiva del fet és l'aptitud per a crear una situació d'aparent insolvència en l'exemple de la frustració en l'execució.

per exemple quan el subjecte coneix que la seva conducta es objectivament apta per a defraudar la Hisenda Pública o bé per posar en risc las legítimes expectatives dels seus creditors sembla ser difícilment qüestionable que ha obrat amb dol.⁴⁷

⁴⁷CUEVAS OLTRA, Carlos Manuel. *Personas jurídicas. Delitos, garantías y compliance*. Bosch Editor, 2023.

5. PENES APLICABLES:

Amb anterioritat a la reforma de la LO del 2010 no es castigava penalment a les persones jurídiques, únicament se'ls imposava conseqüències accessòries que eren contemplades a l'article 129 del CP⁴⁸ però després de la LO 5/2010 el legislador va implementar penes per a les persones jurídiques per mitjà del article 33.7 del CP, fent que las conseqüències accessòries quedessin reservades a les entitats sense responsabilitat jurídica. D'acord amb l'article 33.7 del CP, totes les penes aplicables a les PJ tenen la consideració de penes greus. A efectes de prescripció⁴⁹, de cancel·lació dels antecedents penals⁵⁰, o inclús autoritzacions de mesures restrictives de drets fonamentals en la investigació de delictes.⁵¹ Però a diferència de les PF la gravetat no es rellevant per a poder determinar la competència.⁵²

⁴⁸ L'article el que es fa menció pertany a la Llei Orgànica 10/1995, del 23 de novembre, del Codi Penal, text derogat.

⁴⁹ Article 133.1 del CP: *"Las penas impuestas por sentencia firme prescriben: A los 30 años, las de prisión por más de 20 años. A los 25 años, las de prisión de 15 o más años sin que excedan de 20. A los 20, las de inhabilitación por más de 10 años y las de prisión por más de 10 y menos de 15. A los 15, las de inhabilitación por más de seis años y que no excedan de 10, y las de prisión por más de cinco años y que no excedan de 10. A los 10, las restantes penas graves. A los cinco, las penas menos graves. Al año, las penas leves".*

⁵⁰ Article 136.2 del CP: *"Los plazos a que se refiere el apartado anterior se contarán desde el día siguiente a aquel en que quedara extinguida la pena, pero si ello ocurriese mediante la remisión condicional, el plazo, una vez obtenida la remisión definitiva, se computará retro trayéndolo al día siguiente a aquel en que hubiere quedado cumplida la pena si no se hubiere disfrutado de este beneficio. En este caso, se tomará como fecha inicial para el cómputo de la duración de la pena el día siguiente al del otorgamiento de la suspensión."*

⁵¹ Article 588 bis apartat a punt 5 de la LECrim: *"Las medidas de investigación reguladas en este capítulo solo se reputarán proporcionadas cuando, tomadas en consideración todas las circunstancias del caso, el sacrificio de los derechos e intereses afectados no sea superior al beneficio que de su adopción resulte para el interés público y de terceros. Para la ponderación de los intereses en conflicto, la valoración del interés público se basará en la gravedad del hecho, su trascendencia social o el ámbito tecnológico de producción, la intensidad de los indicios existentes y la relevancia del resultado perseguido con la restricción del derecho."*

⁵² Article 14 bis de la LECrim.: *"Cuando de acuerdo con lo dispuesto en el artículo anterior el conocimiento y fallo de una causa por delito dependa de la gravedad de la pena señalada a éste por la ley se atenderá en todo caso a la pena legalmente prevista para la persona física, aun cuando el procedimiento se dirija exclusivamente contra una persona jurídica."*

5.1 Penes aplicables a la persona jurídica:

L'article 33.7 del CP estableix las penes que poden ser aplicades a una persones jurídica, per tant ai ens fixem amb las penes mes greus ens trobem les següents:

- a) Multa per quotes o proporcional
- b) Dissolució de la persona jurídica
- c) Suspensió de les seves activitats per un termini que no podrà excedir de cinc anys.
- d) Clausura dels seus locals i establiments per un termini que no podrà excedir de cinc anys.
- e) Prohibició de realitzar en el futur les activitats en l'exercici de les quals s'hagi comès, afavorit o encobert el delictes.
- f) Inhabilitació per a obtenir subvencions i ajudes públiques, per a contractar amb el sector públic i per a gaudir de beneficis i incentius fiscals o de la Seguretat Social, per un termini que no podrà excedir de quinze anys.
- g) Intervenció judicial per a salvaguardar els drets dels treballadors o dels creditors pel temps que s'estimi necessari, que no podrà excedir de cinc anys.

L'article 33.7 del CP categoritza les sancions a PJ en dos grups. Per un costat la multa de l'art.77.7 a) del CP que és d'imposició obligatòria en els supòsits de l'article 31 bis del CP i per l'altre costat, les sancions de l'article 33.7 de la lletra b) a la lletra g) que són d'imposició potestativa.⁵³

5.1.1 Pena de multa:

La pena de multa es la més característica de les aplicables a les PJ, aquesta pot ser pagada per quotes o de manera proporcional, prevista en tots els delictes dels que es pot responsabilitzar a les persones jurídiques. El Codi Penal preveu dos sistemes per a la determinació legal de la pena de multa els quals combina els dies-multa amb la multa proporcional.⁵⁴

⁵³ FERALDO CABANA, Patricia. *Las penas, en Momento Experto Responsabilidad Penal y Processal de las Persoans Jurídicas*, In book, Madrid, 2015

⁵⁴ Article 50 y ss del CP, de forma conjunta tan per a les persones físiques com per a les persones jurídiques.

La multa corporativa per quotes, es a dir el sistema de dies-multa es equivalent al regulat per a les PF⁵⁵ tot i que es donen dues excepcions una és l'extensió de la pena per a les PJ es més elevada que la establerta per a les PF⁵⁶, i la segona en quant a la quota diària també és més elevada⁵⁷, sigui quin sigui el sistema de multa aquest ha de quedar-se condicionada a la capacitat econòmica de la PJ penada. Per l'altre costat la multa corporativa proporcional que de forma general la seva quantia es determinada i per tant proporcional a la pena que es preveu per a la PF⁵⁸ té previst un sistema de multa per quotes subsidiàries, i per tant l'import de la multa proporcional corporativa serà major a la multa proporcional a l'aplicable als individus arribant a ser el doble inclús al triple per a les PJ a diferencia de les aplicables a les PF.⁵⁹

En els casos en el que al càlcul no sigui possible pel que correspon a la pena de multa per a les persones jurídiques en proporció del benefici que s'hagi obtingut, el perjudici que s'hagi causat, el valor de l'objecte o la quantitat defraudada el jutge o el tribunal pot motivar la impossibilitat de la determinació de la quantitat de la multa en base el que regula l'article 50.4 del CP⁶⁰.

5.1.2 Pena de dissolució de la persona jurídica:

L'article 570 *quater* del CP estableix la dissolució, hem de tenir en compte que totes les organitzacions amb personalitat jurídica estan sotmeses al règim de RPPJ i en els casos en que s'exclou aquesta responsabilitat, o bé per frau de la llei o abús de normes societàries es quan es dona l'excepció. Pel que fa la dissolució de la persona jurídica la

⁵⁵ Article 50 i 51 del CP

⁵⁶ Podent-se imposar un màxim de cinc anys, Article 50.3 del CP: *“La seva extensió mínima serà de deu dies i la màxima de dos anys. Les penes de multa imposables a persones jurídiques tindran una extensió màxima de cinc anys.”*

⁵⁷ S'ha d'imposar un mínim de 30 euros i un màxim de 5.000 euros, article 50.4 del CP

⁵⁸ En aquest punt s'estaria mostrant que el model de responsabilitat de la PJ no és d'autoresponsabilitat.

⁵⁹ ROCA AGAPITO, LUIS. Comentarios a la reforma penal de 2010. Epígrafe 10: Novedades en torno a la regulación de la pena de multa.

⁶⁰ Article 50.4 CP 4: *“La quota diària tindrà un mínim de dos i un màxim de 400 euros, excepte en el cas de les multes imposables a les persones jurídiques, en les quals la quota diària tindrà un mínim de 30 i un màxim de 5.000 euros. A l'efecte de còmput, quan es fixi la durada per mesos o per anys, s'entendrà que els mesos són de trenta dies i els anys de tres-cents seixanta.”*

trobem regula al article 33.7. b) del CP.⁶¹ Es tracta d'una pena de capital i és la sanció més greu que pot arribar a imposar-se a una empresa, tot i que la dissolució no implica el cessament de tota l'activitat d'aquesta.⁶²

Aquesta pena només pot tenir lloc quan la pròpia persona jurídica ha estat instrumentalitzada per arribar a cometre els fets delictius des d'un principi o bé posteriorment a que aquests es produïssin o bé si es tracta de PJ que la seva principal activitat sigui delictiva o bé no sigui la primera vegada en la que ha comès actes il·lícits⁶³.

La dissolució de la PJ comporta la no realització de nous contractes ni que tampoc es tindran en compte noves obligacions, tot i que si que s'haurà de realitzar les activitats relacionades amb la percepció dels crèdits de la societat i l'extinció de les obligacions que s'hagin fet abans de la dissolució⁶⁴.

5.1.3 Pena de suspensió de les activitats de la persona jurídica:

La pena de suspensió de les activitats de la PJ es troba regulada a l'article 33.7 c) del CP la qual ha de ser aplicada per un termini superior a cinc anys , però la suspensió de totes les activitats que duri més d'un any pot arribar a suposar la dissolució. SI ens feixem bé es pot apreciar que el CP no especifica si la suspensió ha de ser total o bé parcial, es a dir, que afectés tan sols a una part del sector de l'activitat.

El veritable origen de la responsabilitat radica, no en l'incompliment de dissoldre a la societat que no sempre es exigida a totes les persones jurídiques, sinó en la conculcació de les seves obligacions com a administrador pel que fa al pagament o extinció dels deutes tributaris de la societat .

⁶¹Article 33.7.b) del CP. *“Dissolució de la persona jurídica. La dissolució produirà la pèrdua definitiva de la seva personalitat jurídica, així com la de la seva capacitat d'actuar de qualsevol mode en el tràfic jurídic, o dur a terme qualsevol classe d'activitat, encara que sigui lícita”*

⁶² Sentència del Tribunal Suprem 812/2021 (Sala de lo Penal, secció 1a) de 3 de març de 2021 (recurs 1831/2019)

⁶³ Circular 1/2011, de 1 de juny, relativa a la responsabilitat penal de las persones jurídiques conforme a la reforma del Código Penal efectuada per Llei Orgànica número 5/2010.

⁶⁴ FEIJOO SÁNCHEZ, Bernardo José. Las consecuencias jurídicas del delito, Tirant lo Blanch, 2022.

El propi CP veiem que no s'exigeix que les activitats suspeses estiguin relacionades amb la comissió del delictes, per tant no quedaria justificada la suspensió de les activitats alienes al concret crim, perquè cal que la pena sigui necessària per a prevenir l'activitat delictiva als seus efectes, tot i que la jurisprudència parla de la necessitat de connexió entre el delictes i la suspensió de l'activitat que la dut a terme.

5.2 Circumstàncies modificatives:

Les circumstàncies modificatives de responsabilitat penal de les persones jurídiques i que per tant es veuen influïdes en la pena ens trobem amb els atenuants i els agreujants, però s'ha de tenir en compte, seguint l'article 31 ter 2 del CP⁶⁵, que les circumstàncies modificatives en que pot incorre una PF no li afecten a la PJ, per tant no son les mateixes.

El CP estableix una sèrie de atenuants que afecten a les PJ per un costat les del article 31 bis 2⁶⁶ que son considerades com eximents incomplertes ja que el CP permet aplicar-la en cas de que es pugui acreditar de forma parcial l'existència i l'aplicació

⁶⁵ Article 31 ter punt 2 del CP: *“La concurrència, en les persones que materialment hagin realitzat els fets o en les quals els haguessin fet possibles per no haver exercit el degut control, de circumstàncies que afectin la culpabilitat de l'acusat o agreugin la seva responsabilitat, o el fet que aquestes persones hagin mort o s'haguessin sostret a l'acció de la justícia, no exclourà ni modificarà la responsabilitat penal de les persones jurídiques, sense perjudici del que es disposa en l'article següent”*

⁶⁶Article 31 bis 2 del CP. *“Si el delictes fos comès per les persones indicades en la lletra a) de l'apartat anterior, la persona jurídica quedarà exempta de responsabilitat si es compleixen les següents condicions: 1a l'òrgan d'administració ha adoptat i executat amb eficàcia, abans de la comissió del delictes (...) 2a la supervisió del funcionament i del compliment del model de prevenció implantat ha estat confiada a un òrgan de la persona jurídica amb poders autònoms d'iniciativa i de control (...) 3a els autors individuals han comès el delictes eludint fraudulentament els models d'organització i de prevenció i 4a no s'ha produït una omissió o un exercici insuficient de les seves funcions de supervisió, vigilància i control per part de l'òrgan (...)”*

eficaç d'un programa de *compliance*⁶⁷ penal. Aquells atenuants enumerats a l'article 31 *quater* del CP també tenen relació amb l'adopció de programes de *compliance*.

Si la PJ ha realitzat, amb posterioritat a la comissió del delictes i a través dels seus representants legals, a confessat la infracció a les autoritats abans de conèixer que el procediment judicial es dirigeix contra ella o bé a col·laborat en la recerca del fet aportant proves o en qualsevol moment del procés les quals fossin noves i decisives per a esclarir les responsabilitat penal dels fets, o bé ha procedit en qualsevol moment del procediment i amb anterioritat al judici oral a reparar o disminuir el mal causat pel delictes també s'entendrà com un atenuant a l'hora de determinar la pena⁶⁸. També serà aplicable en la responsabilitat penal de les persones jurídiques, l'atenuant de dilacions indegudes de l'art. 21.6 apartat a) del CP⁶⁹.

Pel que fa a les circumstàncies agreujants de la responsabilitat penal de les persones jurídiques no se li podria aplicar l'article 22 del CP relatiu a les persones físiques, no existeix una llista d'agreujants, així com si que es dona en els atenuants, però si seguim l'article 66 bis punt 2 del CP fan referència a l'agreujament de les sancions quan la persona jurídica sigui reincident, i, que s'utilitzi a la persona instrumentalment per a la comissió d'il·licits penals⁷⁰.

⁶⁷ WELLNER Philip. *Effective Compliance Programs and Corporate criminal Prosecutions*. Cardozo Law Review. Vol.27. NY ,2005, p.498; defineix els programes de compliance com Aquells sistemes que tenen com a propòsit aconseguir que hi hagi un self-control, és a dir, que les empreses per si mateixes estableixin normes internes per a les seves activitats i que no hi hagi tanta activitat repressiva per part de l'Estat.

⁶⁸ MARTÍNEZ ATIENZA, Gorgonio. De las personas criminalment responsables de los delitos. Vlex, 2023.

⁶⁹ Article 21.6 apartat a) del CP: “La dilació extraordinària i indeguda en la tramitació del procediment, sempre que no sigui atribuïble al propi inculpat i que no guardi proporció amb la complexitat de la causa”

⁷⁰ DEL MORAL GARCIA, Antonio. *Responsabilidad penal de las personas jurídicas, notas con ocasión de la reforma de 2015*. Dialnet, 2023.

5.3 Extinció de la responsabilitat penal de la persona jurídica:

L'extinció de responsabilitat penal de les persones jurídiques la trobem recollida a l'article 130.2 del CP⁷¹, en la que ens fa menció que ni la transformació, ni la fusió, l'absorció o l'escissió de la PJ extingirà la seva responsabilitat una vegada es traslladi a una nova societat o entitat de responsabilitat penal de la seva antecessora.

La RPPJ no es podrà evitar per mitjà de la seva dissolució, ja que el legislador estableix la presumpció de dissolució encoberta o merament aparent quan es continuï amb la mateixa activitat econòmica i es mantingui la identitat substancial de clients, proveïdors i empleats o una part rellevant d'ells. No hi ha dubte, que tal presumpció constitueix una clara inversió de la càrrega de la prova lesiva del principi de presumpció d'innocència, dret fonamental, del qual com tots els que per la seva essència siguin aplicables a les persones jurídiques, són titulars i han de ser escrupolosament respectats⁷².

Pel que fa a la cancel·lació d'antecedents penals es donarà en els mateixos supòsits que en els de la persona física, el delictes prescriurà als 5 anys, tal com disposa l'art. 131.1C.P⁷³, es prescriurà als 10 anys, qüestió que es donarà quan la pena d'inhabilitació sigui superior als 5 anys, però en una interpretació en *bona partem*⁷⁴, ha de considerar-se que al no haver-hi pena de presó, ha de ser aplicable el temps de prescripció de 5 anys establert per a "els altres delictes."

⁷¹ Article 130.2 del CP: *"La transformació, fusió, absorció o escissió d'una persona jurídica no extingeix la seva responsabilitat penal, que es traslladarà a l'entitat o entitats en què es transformi, quedi fusionada o absorbida i s'estendrà a l'entitat o entitats que resultin de l'escissió. El Jutge o Tribunal podrà moderar el trasllat de la pena a la persona jurídica en funció de la proporció que la persona jurídica originàriament responsable del delictes guardi amb ella"*

⁷² BACIGALUPO, SAGGESE, Silvina., *Los Derechos fundamentales de las personas jurídicas*, a la Revista del Poder Judicial, n° 53/1999, *pèssim*.

⁷³ Article 131.1 del CP, "Los delitos prescriben: A los veinte años, cuando la pena máxima señalada al delito sea prisión de quince o más años. A los quince, cuando la pena máxima señalada por la ley sea inhabilitación por más de diez años, o prisión por más de diez y menos de quince años. A los diez, cuando la pena máxima señalada por la ley sea prisión o inhabilitación por más de cinco años y que no exceda de diez. A los cinco, los demás delitos, excepto los delitos leves y los delitos de injurias y calumnias, que prescriben al año."

⁷⁴ Aforisme llatí que significa en benefici de part que el que permet és aplicar la norma penal més beneficiosa.

6. CONCLUSIONS:

Una vegada acabat aquest treball, puc afirmar, que la incorporació de l'art. 31 bis CP suposa la superació del principi “societas delinquere non potest” i la implantació del principi “societas delinquere et puniri potest”, en establir la responsabilitat penal de les persones jurídiques en els supòsits on expressament aquesta prevista pel legislador com s'ha posat de manifest durant el treball.

Com a primera conclusió s'ha de senyalar la legislació espanyola, que reconeix la responsabilitat penal de la persona jurídica des de l'any 2010 i ha optat pel principi d'excepcionalitat de la responsabilitat penal de les persones jurídiques, ja que aquesta només és possible exigir-la en aquelles figures delictives que la tinguin expressament prevista. Es reconeix a la persona jurídica no sols la titularitat d'expectatives o de béns jurídics sinó la qualitat de subjecte actiu i incorri en delictes.

Per el que fa al llarg del treball, he pogut observar, com el fet de poder separar a la persona jurídica de la persona física no es un treball fàcil ja que la persona jurídica es entesa com la suma de les persones físiques que formen part d'ella però a la vegada aquesta mateixa persona jurídica gaudeix de personalitat pròpia, la qual pot realitzar actes que poden ser imputats de manera independent a la persona física, per tant si és gestionada d'una manera incorrecta, des de el punt de vista normatiu, és pot determinar la seva responsabilitat penal que li correspongui. En múltiples sentències el nucli central del problema era la pròpia gestió a l'hora d'exigir responsabilitat penal ja que si bé els propis administradors de la societat poden arribar a incorre en delictes d'estafa, gràcies a la seva posició, la societat també pot incorrer en un delictes corporatiu però en aquestes situacions la responsabilitat era exigida a les persones deixant a un costat a la persona jurídica la qual també havia de ser jutjada. Per tant l'estudi d'aquestes deus figures tant diferents però a la vegada tant connexes, s'ha tingut en compte a l'hora de determinar la perspectiva de la persona jurídica com a autora idònia de delictes que el propi dret penal ha anat modificant i reconeixent amb una plena i pròpia capacitat d'acció, de culpabilitat i de pena.

M'ha sorprès que gairebé tots els delictes econòmic-empresarials son fonamentalment, delictes dolosos, durant la investigació i la recerca d'informació he pogut concloure que

es així perquè molt bona part dels fets delictius que es preveuen per a les PJ son comesos amb la pretensió d'obtenir algun tipus d'avantatge econòmic i per mitjans fraudulents o conductes de simulació que es molt difícil que vagin de la mà amb la realització d'actes imprudents. Tot i així, en el marc de moltes activitats empresarials. Les definicions generals de dol i imprudència son aplicables als delictes econòmics-empresarials sense que hi hagi la necessitat de que es donin conceptes específics o diferents per aquest sector.

He pogut observar a partir de l'estudi dels atenuants i els eximents com un bon programa de *compliance* pot arribar a atenuar la pena de la persona jurídica o si aquest és un bon sistema d'ajut i control de l'activitat empresarial pot arribar a fer que la mateixa persona jurídica no incorri en actes il·lícits.

Per concloure, m'agradaria poder destacar el llistat de *numerus clausus* que regula els delictes pels quals es pot exigir responsabilitat penal a la persona jurídica. Des del meu parer, és fonamental destacar la importància del sistema de *numerus clausus* en el qual s'articulen els delictes en els quals pot incórrer una persona jurídica, ja que proporciona seguretat jurídica, perquè de no ser així hauríem de guiar-nos per l'aplicació pràctica dels Tribunals per a determinar quins delictes poden ser comesos per una persona jurídica, la qual cosa generaria incertesa i falta de claredat en el marc legal. Però després d'haver realitzat un anàlisi detallat i sabent que es requereix la intervenció del legislador per a reformar l'actual catàleg dels delictes imputables a les persones jurídiques crec que és necessari realitzar una reforma d'aquest sistema, ja que hi han delictes que no queden recollits que hi haurien de ser, ja que es poden ser comesos per una persona jurídica com per exemple el delictes contra treballadors, o bé el delictes de corrupció en els negocis o bé la falsedat documental. De la mateixa manera, a vegades el problema radica en la previsió errònia de responsabilitat penal en supòsits poc compatibles amb la naturalesa jurídica d'aquesta, com en els delictes de tràfic il·legal d'òrgans i tràfic d'éssers humans.

7. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES:

BACIGALUPO ZAPATER, Enrique. *Compliance y Derecho Penal*. Editorial Aranzadi, Pamplona, 2011.

BAJO FERNÁNDEZ, Miguel. *Los delitos de estafa en el Código penal*, Editorial Universitaria Ramón Areces, Madrid, 2004.

BALDOMINO DÍAZ, Raúl Andrés. *Bases de la responsabilidad penal de las personas jurídicas*, Capítulo IV: ¿A qué título se imputa responsabilidad penal a la persona jurídica? Tirant lo Blanch, 2022.

BALDOMINO DÍAZ, Raúl Andrés. *Bases de la responsabilidad penal de las personas jurídicas*. Capítulo II, ¿ La responsabilidad penal de las corporaciones responde al sistema vicarial o al sistema de autorresponsabilidad? Tirant lo Blanch, 2022.

BALDOMINO DÍAZ, Raúl Andrés. *Bases de la responsabilidad penal de las personas jurídicas*, Capítulo III: ¿Existe delito propio de la corporación? Tirant lo Blanch, 2022.

BARQUÍN SANZ, Jesús. *Notas sobre las penas de multa en la responsabilidad criminal corporativa*. Dykinson S.L, 2022, Madrid.

CARDENAL MONTRAVETA, Sergi. La pena de multa. Estudio sobre su justificación y la determinación de su cuenta, Marcial Pons, Madrid, 2020.

DOPICO GOMEZ-ALLER, *Derecho penal y económico de la empresa. Responsabilidad penal de las personas jurídicas*, editorial Dykinson, 2018

GONZÁLEZ SIERRA, Pablo. *La imputación penal de las personas jurídicas. Análisis del art. 31 bis CP*, Tirant lo Blanch, Valencia, 2014.

MARTIÑÓN CANO, Gilberto, ONTIVEROS ALONSO, Miguel (Cordinador). *La responsabilidad penal de las personas jurídicas. Fortalezas, debilidades y perspectivas de cara al futuro*., Tirant lo Blanch, 2014.

SCHULLER, Sandra. *Responsabilidad penal de la empresa adquirente. Análisis del artículo 130.2 del Código Penal*, Parte I. Capítulo II. Presupuesto subjetivo del art. 130.2 CP: Concepto de persona jurídica, Capítulo III. posiciones de la doctrina española. Tirant lo Blanch, 2023.

SCHÜNEMANN, Bernd. *La punibilidad de las personas jurídicas desde la perspectiva comparada, en Hacia un Derecho Penal Económico Europeo, Jornadas en honor del Professor Karl Tiedemann*, BOE, Madrid, 1995.

SILVA SÁNCHEZ, RAGUÉS I VALLES, i ROBLES PLANAS. *Delito y empresa*. Estudios sobre la teoría del delito aplicada al Derecho penal económico-empresarial. 2018.

WEBGRAFIA:

COBO DEL ROSAL, Manuel, *Societas delinquere non potest*, Anales del Derecho, 2012.

FOFFANI, Luigi, *Bases para una imputación subjetiva de la persona moral. ¿Hacia una culpabilidad de las personas jurídicas?* Nuevo Foro Penal nº75, 2010.

MENÉNDEZ CONCA, Lucas Gabriel. *Antecedentes históricos de la responsabilidad penal de las personas jurídicas*. Artículos de Legislación, 2021

PÉREZ, A. & LÓPEZ, R. *Análisis del delito de estafa desde la psicología forense. Una propuesta interdisciplinaria*. Behavior & Law Journal, 2023.

MONOGRAFÍA:

BOLDOVA PASAMAR, Miguel Ángel, *La introducción de la responsabilidad penal de las personas jurídicas en la legislación española*. Estudios penales y criminológicos, vol.XXXIII, 3013.

MENDO ESTRELLA, Álvaro, *El modelo español de responsabilidad penal de las personas jurídicas: análisis a través de aportaciones doctrinales y de la jurisprudencia de la Sala Segunda del Tribunal Supremo*. Dialnet, 2017.

LEGISLACIÓ:

Directiva 2008/99/CE del Parlamento Europeo y del Consejo, de 19 de noviembre de 2008, relativa a la protección del medio ambiente mediante el Derecho penal.

Decreto 1836/1974, de 31 de mayo, por el que se sanciona con fuerza de Ley el texto articulado del título preliminar del Código Civil.

Ley Orgánica 1/2015, de 30 de marzo, por la que se modifica la Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal.

Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal.

Ley Orgánica 5/2010, de 22 de junio, por la que se modifica la Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal.

Ley Orgánica 7/2012, de 27 de diciembre, por la que se modifica la Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal en materia de transparencia y lucha contra el fraude fiscal y la Seguridad Social. Boletín Oficial del Estado, 28 de diciembre de 2012.

Real Decreto de 22 de agosto de 1885 por el que se publica el Código de Comercio.

Real Decreto Legislativo 1/2010, de 2 de julio, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley de Sociedades de Capital.

Circular 1/2011, de 1 de junio, relativa a la responsabilidad penal de las personas jurídicas conforme a la reforma del Código Penal efectuada por Ley Orgánica número 5/2010.

Circular 1/2016, de 22 de enero, sobre la responsabilidad penal de las personas jurídicas conforme a la reforma del Código Penal efectuada por Ley Orgánica 1/2015.

JURISPRUDENCIA:

NÚMERO DE LA RESOLUCIÓN	TIPO DE RESOLUCIÓN	ÓRGANO COMPETENTE	PROCEDIMIENTO	PONENTE
STC 23/1989	Sentencia	Tribunal Constitucional	Recurso de amparo	Carlos de la Vega Benayas
STS 516/2016	Sentencia	Tribunal Supremo. Sala de lo Penal	Recurso de casación	Andrés Martínez Arrieta
STC 50/2011	Sentencia	Tribunal Constitucional	Cuestión de inconstitucionalidad	Javier Delgado Barrio
STS 613/2016	Sentencia	Tribunal Supremo. Sala de lo Penal	Penal – Apelación por procedimiento abreviado	Jose Manuel Maza Martín
STS 3813/2015	Sentencia	Tribunal Supremo. Sala de lo Penal	Recurso de casación	Manuel Marchena Gómez

STS 966/2016	Sentencia	Tribunal Suprem. Sala de lo Penal	Penal – Procediment abreviat/sumari	Manuel Marchena Gómez
STS 4116/2022	Sentencia	Tribunal Suprem. Sala de lo Penal	Recurs de cassació	Angel Luis Hurtado Adrián
STS 3236/2022	Sentencia	Tribunal Suprem. Sala de lo Penal	Recurs de cassació	Antonio del Moral Garcia
STS 607/2010	Sentencia	Tribunal Suprem. Sala Segona de lo Penal	Recurs de cassació	Juan Ramon Berdugo Gómez de la Torre
STS 435/2010	Sentencia	Tribunal Suprem. Sala Segona, de lo Penal	Recurs de cassació	Julian Artemio Sanchez Melgar
STS 862/2014	Sentencia	Tribunal Suprem sala de lo Penal	Recurs de cassació	Antonio del Moral Garcia
STS 537/2005	Sentencia	Tribunal Suprem sala de lo Penal	Recurs de cassació	Carlos Granados Pérez
STS 126/2007	Sentencia	Tribunal Suprem sala Segona de lo Penal	Recurs de cassació	Julián Sánchez Melgar
STS 812/2021	Sentencia	Tribunal Suprem sala Segona de lo Penal	Recurs de cassació	Vicente Magro Servet